

Metodbeskrivning

**Förslag till nationell strategi och handlingsplan om
allergi 2026**

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. På begäran kan vi ta fram publikationen i ett alternativt format för personer med funktionsnedsättning. Skicka frågor om alternativa format till alternativaformat@socialstyrelsen.se.

Innehåll

Patientperspektivet i fokus	4
Fem prioriterade fokusområden	4
Hur vi tog fram strategi och handlingsplan	5
Ansvarsfördelning	5
Arbetsprocess	5
Dialoger med sakkunniga, aktörer och instanser	6
Samrådsmöten med myndigheter	7
Målgrupper	7
Effektmål.....	7
Förankring och kommunikation	8
Bakgrund: en förstudie om matallergi	8
Kunskapsunderlag i separata rapporter	9
Socialstyrelsen	9
Livsmedelverket	10

Patientperspektivet i fokus

Socialstyrelsen, Livsmedelsverket och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har i regeringsuppdraget S2024/00482 fått i uppdrag att ta fram förslag till en nationell strategi, handlingsplan och kunskapsunderlag inom allergiområdet. I denna bilaga redovisar vi dock inte SBU:s metoder och resultat.

Myndigheternas mål med detta förslag till strategi och handlingsplan är att säkerställa en preventiv, effektiv och jämlik allergivård i hela landet. Även livsmedelskedjans roll för säkra livsmedel när det gäller matallergener ingår i uppdraget. Strategin ska tydliggöra allergivården utifrån ett patientperspektiv. Dessutom ska det bidra till att hälso- och sjukvårdens resurser används effektivt, fördelas efter befolkningens behov samt styrs av öppna och systematiska prioriteringsbeslut.

I en separat bilaga ger Livsmedelsverket en mer fördjupad beskrivning av det underlag som motiverar val av inriktning, samt de förslagna mål och insatser som bedöms vara effektiva för att åtgärda de problem och brister som finns inom livsmedelsområdet, skola och förskola när det gäller allergier.

→ Läs mer

- på Livsmedelsverkets webbplats i [Framtagande av effektiva mål för säkra livsmedel samt barns miljö i skola samt förskola](#).
- SBU presenterar sina resultat i rapporterna [Preventiv effekt av specifik immunterapi till barn med allergisk rinit utan förekomst av astma, samt Sökdokumentation](#) på Socialstyrelsens webbplats.

Fem prioriterade fokusområden

Förslaget till nationell strategi fokuserar på områden där behovet av åtgärder är störst på nationell och regional nivå. Urvalet gjordes för att bidra till en mer kunskapsbaserad, individanpassad, effektiv, jämlik och tillgänglig vård. Eftersom den nationella strategin endast fokuserar på fem områden där det finns behov av åtgärder finns det frågor, behov, allergier och insatser som vi inte kan täcka in.

Strategin har fem fokusområden:

- Förutsättningar i samhället
- Kompetensförsörjning i hälso- och sjukvården
- Evidensbaserad hälso- och sjukvård
- Samverkan inom vårdkedjan och med andra aktörer
- System för rapportering och utvärdering

Hur vi tog fram strategi och handlingsplan

Uppdraget syftar till att säkerställa en preventiv, effektiv och jämlik allergivård i hela landet. Socialstyrelsen och Livsmedelsverket identifierade behov och utvecklingsområden för matallergi i ett tidigare regeringsuppdrag: en förstudie inom allergiområdet (S2022/03576) som rapporterades 2023¹.

Ansvarsfördelning

Socialstyrelsen och Livsmedelsverket arbetade fram förslaget till nationell strategi och handlingsplan gemensamt och var för sig. Vi samarbetade framför allt i de delar som berör vård vid matallergi, inklusive prevention.

- **Socialstyrelsen** ansvarar huvudsakligen för de delar av uppdraget som omfattar allergi i ett bredare perspektiv. Socialstyrelsen genomförde en kompletterande behovsanalys, eftersom detta uppdrag är bredare än förstudien.
- **Livsmedelsverket** ansvarar för de delar som berör livsmedelskedjans roll för säkra livsmedel – en förutsättning för kostbehandling vid matallergi. Livsmedelsverket fokuserade även på elevers möjlighet att må bra och vara trygga i förskola och skola.

Arbetsprocess

Arbetet med att ta fram den nationella strategin och handlingsplanen följer Socialstyrelsens modell i sex faser:

1. Behovsanalys – identifiera problem och behov.
2. Ta fram prioriterade fokusområden.
3. Sätt övergripande mål för varje fokusområde.
4. Sätt delmål och lista eventuella insatser. Här ingår även att beskriva ansvarsområden och samordning.
5. Planera uppföljningsarbetet, det vill säga hur måluppfyllelse ska mätas genom uppföljningsmått eller indikatorer.
6. Planera stöd för implementering.

¹ Socialstyrelsen och Livsmedelsverket 2023. Förstudie inom allergiområdet - Regeringsuppdrag att genomföra en förstudie för att utveckla det förbyggande arbetet inom allergiområdet samt att främja en mer jämlik vård inom området.

Dialoger med sakkunniga, aktörer och instanser

Samverkan var central för att sätta strategins inriktning, identifiera fokusområden, formulera mål och påbörja implementeringen. Fyra experter inom allergiområdet bidrog med sakkunskap (allergolog vuxen, allergolog barn, dermatolog, specialistsjuksköterska i allergi).

Under arbetet med fokusområden och övergripande mål förde vi dialog med relevanta aktörer, och inhämtade kunskap och synpunkter från dessa. Aktörerna var representanter från hälso- och sjukvården, myndigheter och organisationer.

Partnerskap för kunskapsstyrning inom hälso- och sjukvården

- NPO lung- och allergisjukdomar
- NPO barn och ungdomars hälsa
- NPO hud- och könssjukdomar
- Nationella primärvårdsrådet.

Andra relevanta aktörer

- Svenska föreningen för allergologi (SFFA)
- Svensk förening för allmänmedicin (SFAM)
- Nätverk för astma-, allergi- och KOL-intresserade allmänläkare (NAAKA)
- Svenska barnläkarföreningens delförening för allergi och lungmedicin
- Dietisternas riksförbund
- Svenska skolläkarföreningen
- Riksföreningen skolsköterskor
- Sveriges apoteksförening
- Centrum för arbets- och miljömedicin i Stockholm
- Astma- och allergiförbundet, Celiakiförbundet och Unga allergiker
- Branschorganisationer och andra aktörer inom livsmedelskedjan; Livsmedelsföretagen, Visita, Svensk dagligvaruhandel, representanter för livsmedelskontrollen, Branschorganisationen för måltidschefer; Kost och näring.

Samrådsmöten med myndigheter

Följande myndigheter bidrog genom att svara på enkäter och delta i samverkansmöten:

- Arbetsmiljöverket
- Boverket.
- Folkhälsomyndigheten
- Kemikalieinspektionen
- Läkemedelsverket
- Naturvårdsverket
- Skolverket.

Målgrupper

Målgrupper för den föreslagna nationella strategin och handlingsplanen:

- regeringen
- berörda myndigheter
- vården, inklusive nationella programområden organisationer och huvudmän
- patientorganisationer
- företag och branschorganisationer inom livsmedelskedjan
- aktörer inom förskola och skola
- övriga relevanta intressenter eller aktörer.

Effektmål

Den långsiktiga effekten förväntas bidra till insikt om de åtgärder som behövs för att uppnå önskat läge för de allergiska patienterna: en preventiv, effektiv och jämlik allergivård. Strategi och handlingsplan ger konkreta förslag på mål och insatser som bidrar till:

- en ändamålsenlig struktur för den nationella samordningen inom allergiområdet
- ökad samverkan mellan myndigheter, nationella programområden, organisationer och huvudmän inom allergiområdet
- bättre kunskap om förutsättningar för kompetensförsörjning inom vårdområdet allergi
- förbättrade förutsättningar för kunskapshöjning i livsmedelskedjan utifrån allergener.

Förankring och kommunikation

Socialstyrelsen samarbetade med fyra sakkunniga inom allergivården. Genom dialoger diskuterade och förankrade vi förslagets prioriterade områden, mål och förslag till insatser. Även Livsmedelsverket deltog i detta arbete. Vi kommunicerade om uppdraget via digitala och fysiska möten. Relevanta aktörer fick möjlighet att komma med synpunkter genom att besvara två enkäter.

Synpunkter diskuterades på fysiska och digitala samverkansmöten. Vi informerade löpande Regeringskansliet om uppdraget (Socialdepartementet och Landsbygds- och infrastrukturdepartementet). Vi har lämnat delredovisningar i augusti 2024 och januari 2025.

Bakgrund: en förstudie om matallergi

Socialstyrelsen och Livsmedelsverket fick 2022 i uppdrag att ta fram en förstudie om allergi som avgränsades till området matallergi². I förstudien framkom problem och behov som ledde till detta uppdrag. Nu förtydligades det att myndigheterna förutom matallergi även skulle ta med annan IgE-förmedlad allergi, samt identifiera om ytterligare allergisjukdomar skulle inkluderas – och i så fall hur.

Större bredd i det nya uppdraget

I detta uppdrag ingår att

- identifiera ytterligare problemområden inom allergiområdet, utöver matallergi
- formulera övergripande mål som främjar och tydliggör allergivården utifrån patientperspektivet:
 - förebyggande arbete
 - tillgång till säkra livsmedel som en del i kostbehandlingen
 - effektiv och jämlik vård i hela landet
- beskriva såväl primärvårdens som specialistvårdens ansvar
- beskriva förutsättningar för kompetensförsörjning inom vårdområdet
- formulerade delmål i en handlingsplan som bidrar till att nå målen
- beskriva hur man kan höja kunskapen om allergener i livsmedelskedjan.

² Socialstyrelsen och Livsmedelsverket 2023. Förstudie inom allergiområdet - Regeringsuppdrag att genomföra en förstudie för att utveckla det förebyggande arbetet inom allergiområdet samt att främja en mer jämlik vård inom området.

Kunskapsunderlag i separata rapporter

Socialstyrelsen

Hälsoekonomiskt underlag

Det hälsoekonomiska underlaget belyser efterfrågan på och tillgången till allergologer genom att studera följande frågor:

1. Hur ser tillgången till allergologer ut?
2. Hur har vårdutnyttjandet bland allergipatienter utvecklats över tid?
3. Hur stort är behovet av allergologer?
4. Hur stora är de samhällsekonomiska kostnaderna som orsakas av allergisjukdomar?

Tillgången till allergologer har beskrivits genom att analysera data från Socialstyrelsens förteckning över legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal (HOSP), vilken baseras på registret över Legitimerade Omsorgs- och Vårdyrkesgruppers Arbetsmarknadsstatus (LOVA).

Befolkningens behov av allergologisk kompetens har uppskattats genom beräkningar av den årliga tidsåtgången uttryckt som allergologtid per patient, samt genom skattningar av antalet patienter med behov av specialiserad allergivård. Antalet patienter har estimerats med utgångspunkt i Socialstyrelsens patientregister, som innehåller statistik över den svenska specialistvården, samt i tillgänglig statistik avseende väntetider till allergivård.

Utvecklingen av allergivården och dess kostnader har analyserats med stöd av uppgifter från Socialstyrelsens patientregister och diagnosrelaterade grupper (DRG) samt Försäkringskassans statistik över sjuk-och rehabiliteringspenning.

➔ **Läs mer** på Socialstyrelsens webbplats i [Hälsoekonomisk analys. Kartläggning av kompetensförsörjning av allergologer – tillgångar och utmaningar.](#)

Deskriptiva analyser

Socialstyrelsen tog fram en nulägesbild av vård och behandling vid ett avgränsat antal allergier i form av deskriptiva kvantitativa analyser. De är baserade på Socialstyrelsens rikstäckande populationsbaserade hälsodataregister. De deskriptiva analyserna kartlägger förekomst per

region, kön, ålder och socioekonomi. Klassifikationer och åtgärds-koder har identifierats av projektets sakkunniga.

➔ **Läs mer** på Socialstyrelsens webbplats i [Deskriptiva analyser](#).

Uppföljningsmått

Underlagsrapporten innehåller en beskrivning av hur respektive delmål kan bli uppföljningsbara med hjälp av mått, indikatorer, förslag på insatser eller identifierade uppföljningsområden. Den bygger på en kartläggning av befintliga kunskapsstöd som innehåller datakällor och aktörer med relevans för allergiområdet.

För att delmålen ska bli uppföljningsbara behövs en målstruktur för hur man med hjälp av delmål ska kunna nå de övergripande målen. Denna struktur behöver beskrivas och identifieras ytterligare.

Bedömningen av hur respektive delmål ska nås bygger på antaganden om måluppfyllelse. Detta behöver också definieras ytterligare i samverkan med relevanta aktörer. Tidsmässigt behöver uppföljningen anpassas med hänsyn till tid för implementeringen.

➔ **Läs mer** på Socialstyrelsens webbplats i [Förslag till uppföljning](#).

Livsmedelversverket

Bilaga: Framtagande av effektiva mål för säkra livsmedel samt barns miljö i skola samt förskola

Denna bilaga ger en beskrivning av det underlag som motiverar val av inriktning samt de förslagna mål och insatser som bedöms vara effektiva för att åtgärda de problem och brister som finns inom livsmedelsområdet, skola och förskola med avseende på allergier. Den kompletterar bilagan Metodbeskrivning.

➔ **Läs mer** på Livsmedelsverkets webbplats i [Framtagande av effektiva mål för säkra livsmedel samt barns miljö i skola samt förskola](#).

Delrapport: Kunskapshöjning inom livsmedelskedjan

I uppdraget anges att Livsmedelsverket ska lämna förslag på hur kunskapen om allergener inom livsmedelskedjan kan höjas. Denna del redovisar hur Livsmedelsverket identifierat aktörer inom livsmedelskedjan som behöver

kunskap om allergener samt hur vi undersökt vissa aktörers kunskap och behov av information och stöd. Innehållet i denna rapport riktar sig både till branschorganisationer, patientorganisationer och andra berörda aktörer som arbetar med att ta fram informationsmaterial och kommunicera till olika aktörer inom livsmedelskedjan, samt till Livsmedelsverket.

→ **Läs mer** på Livsmedelsverkets webbplats: [PM 2025: Kunskapshöjning inom Livsmedelskedjan](#).

Uppföljningsmått

Underlagsrapporten innehåller en beskrivning av hur respektive delmål kan bli uppföljningsbara med hjälp av mått, indikatorer, förslag på insatser eller identifierade uppföljningsområden.

→ **Läs mer** på Socialstyrelsens webbplats i [Förslag till uppföljning](#).